

היבטים לשוניים בפרשת בשלח עו

דקדוקי קריאה וטעמים בפרשת בשלח ובהפטרה ובראשון של יתרו

יג יח	וַיֹּסֶב: במלרע
יג יט	וְהַעֲלִיתֶם: העמדה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה שלאחריה, וה-עליתם
יד ב	וַיֵּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ: וא"ו שוואית, לשון עתיד. נִכְחָז: הכ"ף בשוא נח ¹
יד ד	וְאֶכְבְּדָה בַּפְּרָעָה: דגש קל בבי"ת נותר במקומו מדין "אותיות צבותות" ² . וַיַּעֲשׂוּ-כֵן: בטעם סילוק (סוף פסוק) ללא הכנת טיפחא (טרחא) לפניו. על הקורא להתכונן ולהתאמן על אופן הקריאה הנכונה
יד ו	וַיֵּאָסֶר: האל"ף בשוא נח לא בחטף סגול
יד י	וַיִּירָאוּ: היר"ד בחירק מלא והשוא בר"ש הוא נע. הקורא בשוא נח מחליף למשמעות ראייה
יד יב	מִמֶּתְנֶה: המ"ם בשורק ולא בחולם ³ . וכן בהמשך הפרשה טז ג מוֹתְנֶה
יד יד	תַּחֲרֹשׁוּן: געיה בת"ו, יש לקרא בהעמדה קלה שם
יד יז	וַיָּבֵאוּ: הוא"ו בשווא, וא"ו החיבור ולשון עתיד. בִּרְכָבָא: הבי"ת שלאחר הכ"ף בדגש קל
יד כד	וַיָּהֶם: הה"א בקמץ קטן
יד כה	וַיִּנְהָגוּ: יו"ד בשווא נח אע"פ שהיא אחרי געיה, נו"ן בפתח ובהעמדה קלה בגלל הגעיה במקום, יש לקרא: וַיִּנְהָגוּ
יד כו	וַיֵּשְׁבוּ: וא"ו בשווא, וא"ו החיבור ולשון עתיד
שירת הים:	לפי מנהג האשכנזים, גם בשירה וגם לפניה, יש לנגן במנגינה מיוחדת פסוקים מסוימים, במלואם או באופן חלקי. ככלל, יש לקרוא במנגינת 'שירת הים' פסוקים או חלקי פסוקים שיש בהם שם ה' ⁴ . יוצאים מכלל זה:
יד כב,	יד כט וְהַמִּים לָהֶם חֹמָה מִיְמִינָם וּמִשְׁמָאלָם: יש לקרוא במנגינת מיוחדת
טו יז	תִּבְאֵמוּ וְתִטְעֵמוּ: אין שרים במנגינה מיוחדת את חציו הראשון למרות ששם ה' מוזכר בו, לעומתו, יש לנגן את חציו השני: מִקֶּדֶשׁ...
טו יח ה'	יְמִלְךָ לְעֵלִים וְעַד: קוראים במנגינה מיוחדת למרות היותו קצר
טו כא	שִׁירוֹ לַה' כִּי-גָאָה גָאָה: שירת הנשים
טו א	יִשִּׁיר-מִנְּשָׁה: בקורן וחומשים נוספים יש געיה ביו"ד של ישיר ואין זה נכון, מקומה בשי"ן. כִּי-גָאָה
גָאָה:	הגימל במילה גָאָה דגושה ⁵ . הוא אחד מארבעת החריגים בשירת הים, חריג זה חוזר על עצמו בפס' כא

¹ הבעיה היא למבטאים ח"ת ככ"ף רפויה נוצר כאן "שוא דומות". ואף על פי שהזכרנו כמה פעמים שהוא נח, מכל מקום רבים מתקשים לקרוא נח. כאן צריך להתאמץ לקרוא נכונה אם במבטא ח"ת גרונית כדון, אם בקריאת הכ"ף בשוא נח. ושניהם כאחד ודאי טובים!

² שתי אותיות מאותו מוצא והראשונה מביניהם מנוקדת בשווא, כלל זה מתקיים בפועל רק בבי"ת וכ"ף שהן בשווא של אותיות השימוש ולא בכל הצירופים.

³ תנועה גדולה, הצורה הדקדוקית של המילה אינה מושפעת מכתוב מקראי חסר או מלא.

⁴ ישנו מנהג אחר הרווח בירושלים והוא: לקרא את כל הפסוקים בשירה במנגינה מיוחדת, לא כולל את וַיִּשְׁעֵ אֱלֹהִים רק מוֹאֲמֵינוּ בַּה' "וכן את 2 הפסוקים של וְהַמִּים לָהֶם חֹמָה (ו)מה

⁵ במבטא רוב העדות כיום אין הבדל בין גימ"ל דגושה לרפויה.

טו ב עָזִי: העי"ן בקמץ חטוף (קטן). וְאַרְמְמָנָהּ: הנר"ן בשווא נח ואחריה ה"א, אין לקרא 'וארממנו'
טו ה יִכְסִימוּ: סמ"ך בשווא נח, יו"ד בשורק, יש לקרא יכס-ימו. בְּמִצּוֹת: הצד"י בחולם לא בשורק! לא: במצלות!!
טו ו נֶאֱדָרִי: האל"ף כאן וכן בהמשך פסוק יא נֶאֱדָר בשווא נח ולא בחטף סגול
טו ח נַעֲרָמוּ מִים: הטעם נסוג לנר"ן
טו י צָלְלוּ: למ"ד ראשונה בשווא נע ולא בחטף⁷
טו יא מִי כָמֹכָה: הדגש בכ"ף בתחילת המילה הוא חריג. עֲשֵׂה פֶלֶא: הטעם נסוג לעי"ן השי"ן בצירי והפ"א רפויה
טו יג עַם-זֶו גְּאֻלָּתָהּ: הגימ"ל דגושה. בְּעִזָּךְ: העי"ן בקמץ חטוף הזי"ן דגושה בשווא נע
טו יד יִרְגְּזוּן: הטעם בזי"ן מלרע וכן בשאר המילים הנגמרות ב-ון
טו טז יִדְמוּ כְּאַבִּן: הדלי"ת בשווא נע בגלל הדגש⁸, הכ"ף בראש התיבה השנייה דגושה באופן חריג
טו יז מְקֻדָּשׁ: הקו"ף דגושה לתפארת הקריאה
טו יט בְּרִכְבּוֹ: הבי"ת השנייה אף היא דגושה
טו כב וַיֵּסַע: במלרע. וְלֹא-מִצָּאוֹ: טעם נסוג אחור למ"ם
טו כג קָרָא-שְׁמָהּ: הגעיה (מתג) ברי"ש ולא בקו"ף
טו ד הִנְנִי: על אף הקושי, נר"ן ראשונה בשווא נח
טו ז תִּלְיֵנוּ: תי"ו פתוחה ודגש חזק בלמ"ד להבדיל בינו לבין לשון לינה
טו ח אֲשֶׁר-אַתֶּם מְלִינִם עָלָיו: מרכא-טפחא-אתנחתא ולא טפחא-מונח-אתנחתא
טו י בַּעֲנָן: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגל המורה על מיועד
טו יג הִטֵּל: הטי"ת בפתח בשונה מהפסוק הבא שם היא בקמץ
טו יד דָּךְ כְּכֶפֶר: למי שאינו מבחין בין קו"ף לכ"ף בקריאתו, עליו להקפיד להפריד בין המילים
טו טז לֹא-אֲכָלָהּ: האל"ף בקמץ קטן, בדומה לו גם בהמשך אֲכָלוּ
טו יח הָעֵדִיף: העי"ן בשווא נח
טו כ וַיֵּרָם: הטעם ביר"ד מלעיל. וַיִּבְאֵשׁ: למרות האתנח האל"ף בפתח
טו כג הָעֵדִיף: מלרע⁹
טו כד לֹא-הִיָּתָה בּוֹ: טעם נסוג אחור לה"א ודגש חזק בבי"ת מדין אתי מרחיק
טו כו וּבָיִים הַשְּׂבִיעִי שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה-בּוֹ: צריך להישמע 'וביום השביעי שבת; לא יהיה-בו',
בתיבת יִהְיֶה-בּוֹ געיה ביר"ד הראשונה

⁶ רבים וטובים נכשלים בדבר, אפילו מי שהערתו להם על כך ממשיכים לקרוא בשיבוש מכוח ההרגל!

⁷ צָלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת בְּמִים אֲדִירִים: לפי חלוקת הטעמים יש כאן שתי יחידות: צָלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת // בְּמִים אֲדִירִים ואין לעשות

אחרי בְּמִים הפסק גדול יותר מאשר אחרי כְּעוֹפֶרֶת. וכן בקריאת שירת הים כל יום בתפילה.

⁸ הקורא ידמו בשווא נח ללא דגש מחליף ללשון דמיון במקום לשון דממה.

⁹ גם בלשון הדיבור כך נכון. האומר עֵדִיף מלעיל - משתבש.

טז כט **אַל-יֵצֵא אִישׁ:** טעם מרכא נסוג אחור ליו"ד

טז לא **וְטַעְמוֹ:** העי"ן בשווא נח

יז ה **הַכִּיתָ בּוֹ:** דגש חזק בבי"ת מדין אתי מרחיק

יז ו **הַנְּגִי:** על אף הקושי, נו"ן ראשונה בשווא נח

יז ח **וַיִּלְחָם:** במלעיל

יז י **אֶמְרָלּוּ:** העמדה קלה באל"ף בגלל הגעיה שם

הפטרה בשלח שופטים ד-ה :

ד ד **שִׁפְטָה:** הפ"א בשווא נע, הקורא נח משנה משמעות¹⁰

ד ה **יֹשְׁבַת תַּחַת-תֶּמֶר:** יש להקפיד על הפרדת שלושת המילים: ת-ת-ת

ד ז' **אֶת-סִיסְרָא:** הסמ"ך בשווא נע¹¹

ד ט **אָפֶס כִּי:** צירוף נדיר של יתיב ואחריו תלישא קטנה

ד יח **סוּרָה..... סוּרָה:** במלרע. **הָאֱהָלָה:** טעם זקף באל"ף ולא בה"א

ד כא **בְּלֶאֱט:** האל"ף נחה

ד כג **אֶת יָבִין מֶלֶךְ-כְּנָעַן:** טעם טפחא בתיבה **אֶת**, וכן הדבר בפסוק הבא **עַל יָבִין מֶלֶךְ-כְּנָעַן** טעם

טפחא בתיבה **עַל**

ה ד **בְּצַעֲדָךְ:** העי"ן בשווא נח והדל"ת בנע. **רָעָשָׁה:** במלעיל. **נָטְפוּ:** מלעיל. **נָטְפוּ מַיִם:** טעם נסוג אחור לנו"ן

ה ו **אֲרָחוֹת:** האל"ף בחטף-קמץ והרי"ש בקמץ וכן הוא בהמשך הפסוק

ה ט **אֶז לָחֶם שְׁעָרִים:** הטעם בחי"ת¹²

ה יב **עוֹרֵי עוֹרֵי ; עוֹרֵי עוֹרֵי:** הזוג הראשון במלרע והשני במלעיל. **וְשָׁבָה:** געיה בוי"ו השרוקה והשי"ן בשווא נע¹³

ה יד **שְׂרָשָׁם:** שי"ן בקמץ קטן והרי"ש אחריה בשווא נח

ה טו **חֲקִי-לֵב:** על אף הקושי, הקו"ף בשווא נח

ה טז **חֲקִירֵ-לֵב:** ברי"ש אחרי הקו"ף

ה יז **אֲנִיּוֹת:** אל"ף בחטף קמץ, נו"ן בחירק חסר, דגש חזק ביו"ד בחולם מלא. **יָמִים:** יו"ד בפתח דגש חזק במ"ם, רבים של ים ולא של יום

ה ל **לְצֹאָרֵי:** דגש חזק בוא"ו ובשווא נע

ראשון של יתרו:

ג **נִכְרִיָּה:** נו"ן בקמץ חטוף, הרי"ש בחירק חסר, דגש חזק ביו"ד ותחתיה קמץ, אין לקרא 'נוכריאה'

¹⁰ שִׁפְטָה שי"ן בקמץ חטוף ושוא נח הוא במשמע ציווי

¹¹ מי שקורא תי"ו רפויה כסמ"ך עלול להבליע כאן אות.

¹² מי שמטעים בלמ"ד משנה למשמע לחם לאכילה!

¹³ בתורה קדומה מסומן בחטף פתח עפ"י מחברת התיגאן וכן בהרבה חומשים שלנו.

ה אֶל-הַמִּדְבָּר: הַבִּי"ת בִּרְבִיעַ וְלֹא בַמִּתְיָגָה זָקָף כִּפִּי שְׂמוּפִיעַ בַּדְּפוּסִים רַבִּים¹⁴

ז הָאֱהָלָה: טַעַם סו"פ בַּאֲל"ף¹⁵

ח מִצָּאֵתָם: בַּמִּלְעִיל

ט וַיַּחַד: הַחִי"ת בַּפֶּתַח וְהַדִּל"ת בִּשְׂוֹא נַח וְדָגַשׁ

יב לֹא-כָל-לֶחֶם: גַּעִיָּה בַלִּמ"ד, כ"ף בַּקִּמָּץ חֲטוּף, וַיֵּשׁ לַהֲפָרִיד בֵּין הַמִּילִים אֶל"פ שֶׁהֵן מוֹקְפוֹת

טו ו יִמְיָנָה ה' נֶאֱדָרִי בִּפְתַח יִמְיָנָה ה' תִּרְעֶץ אֹיֵב:

פרשה וטבעה ד"ר משה רענן שבת בשבתו בשלח עו בפסוק בו פתחנו אנו לומדים על מעמדה הבכיר של "יד ימין" ביחס לקב"ה. רעיון דומה אנו מוצאים בתהלים (קיה.טו): "קוֹל רָנָה וַיִּשְׁעָה בְּאֶהָלֵי צִדִּיקִים וַיִּמֵּן ה' עֲשֶׂה חַיִּל". הימין קודמת לשמאל כמעט בכל האזכורים הרבים המשותפים לשניהם: "...ואם לא הגידו לי ואפנה על ימין או על שמאל" (בראשית כד.מט). הימין חשובה לברכה: "וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָבִיו לֹא כֵן אָבִי כִּי זֶה תִּבְכֹּר שֵׁים יִמְיָנָה עַל רֹאשׁוֹ" (בראשית מח.יה) ועוד. מעמדו החשוב יותר של צד ימין בא לידי ביטוי בהלכות רבות ובעיקר בעבודת בית המקדש. הסגן עומד בימיו של הכהן הגדול והעלאת גורל העשיר הנשחט ביד ימין מהווה סימן ברכה: "אם של עם עלה בימיו הסגן אומר לו: אישי כהן גדול הגבה ימינך..." (יומא, פ"ד מ"א). צד ימין מועדף גם ככיוון שיש לנוע בו בקודש: "בכל יום כהנים עולין במזרחו של כבש ויורדין במערבו..." (יומא, פ"ד מ"ה). מפרש רש"י (יומא, מג.ב, ד"ה בכל יום כהנים): "העולים למזבח עולים בשפת מזרחו של כבש, שהמזרח הוא לימין העולה, שהרי פניו לצפון כשעולה בכבש שהוא בדרום, וכיון דכל תחילת פניותיו לימין אין נאה שיהא מקיף שלא לצורך".

מעמד הכיוונים וה"ימין" בטבע

אחת מהתופעות הבולטות של כיוונים בעולמנו היא עדיפות צד ימין באדם. בדרך כלל בבני אדם יד ימין היא היד המועדפת לפעולות מוטוריות שונות. ברוב אוכלוסיות האדם (בין 87% ל-90%) יד ימין היא הדומיננטית. לתכונה זו מרכיב גנטי משמעותי והיא איננה רק פרי התנהגות ההורים. הסיכוי של אדם שנוולד לשני הורים ימניים להיות איטר (שמאלי) הוא 2%, הסיכוי של אדם שנוולד להורים שאחד מהם איטר והשני ימני להיות איטר הוא 17%, והסיכוי של אדם שנוולד לשני הורים איטרים להיות אף הוא איטר הוא 46%. גברים נוטים יותר לשמאליות מאשר נשים, מעריכים שאחוז הגברים האיטרים גבוה פי 1.5 מאחוז הנשים האיטרות. תכונה גנטית זו גררה בעקבותיה הנדסת אנוש המתאימה ליד ימין. למשל סגירה של ברגים והברגות היא בדרך כלל לכיוון ימין (בכיוון השעון) ועוד דוגמאות רבות.

חלזונות 'שמאליים'

כיוונים (ימין או שמאל) קיימת גם בהתפתחות בעלי חיים. למשל, קונכיית חלזונות גדלה במבנה סלילי וכיוון הפיתול אופייני לכל מין. יתר על כן, מעל 90% מכלל כ-60.000 מיני החלזונות בעולם מתפתלים ימינה (בכיוון השעון). שאר המינים מתחלקים בין מינים בעלי פיתול שמאלי ומספר מועט מאוד של מינים חסרי כיוון פיתול קבוע. בישראל יש כ-100 מיני חלזונות יבשה ומתוכם רק ל-4

¹⁴ המצאת רו"ה (מתיגה-זקף) נסתרת ממקורות מדויקים.

¹⁵ וכן בכל מקום, "תיקון" וחומש איש מצליח וסידורי איש מצליח ועבודת ה' (רבי מחולון) שיבשו!

מינים כיוון פיתול שמאלי. לא מפתיע שעלושה מתוך מינים אלו זכו לשמות המתייחסים לכיוון הפיתול המיוחד. המינים הם: סגורית, אטריה, שינונית איטרת ושינונית משמאלה, בתמונה מוצגים שני מינים נפוצים בארץ – קדמוס יהודה ושבלול השדה. ניתן לראות שלשניהם פיתול ימני (כיוון החיצים). על מנת לקבוע את כיוון הפיתול על המסתכל להפנות אליו את הפיתול העוברי (הקונכייה הקטנה שאיתה בוקע החילזון מהביצה).

צילם: אלעד ויטמן

הדג שנחצה עם הים

דוגמה נוספת היא אופן התפתחות דגים שטוחים (Flatfish – דגי "משה רבינו"). כאשר דגים אלו עדיין צעירים קיימת בהם סימטריה דו-צדדית והם נראים ככל דג אחר. רק בהמשך ההתפתחות "נודדים" איברים מצד אחד לצד השני והדג עובר לשחייה על צדו האחד. דגים אלו רובצים על הקרקעית ולכן צדם העליון כהה לצורך הסוואה ואילו הצד המופנה לקרקע בהיר עד לבן. במצב זה הם נראים כדג שנחצה לשנים לכל אורכו ומכאן השם דג "משה רבינו". האגדה העממית מספרת שכאשר משה בקע את הים איתרע מזלו של דג זה והוא נחצה יחד עם הים. בדג המאכל "סול" (*Solea solea*) הבוגר שתי העיניים נמצאות בצד ימין. במין זה ובמינים נוספים קיימת, אם כן, עדיפות לצד ימין אם כי ישנם מינים שבהם דווקא צד שמאל הוא המפותח יותר.

מטפסים ימינה

תופעת הכיווניות איננה מוגבלת לעולם בעלי החיים וניתן לצפות בה גם בצמחים. מחקר שבדק כיווניות בקנה מידה גלובלי סקר את כיוון הפיתול של צמחים מטפסים באתרים שונים בחצי הכדור הצפוני והדרומי. נמצא שמתוך 1485 המינים שנבדקו, ב-92% הפיתול ימני. זו כמובן תוצאה שונה באופן משמעותי מגדילה בכיוון אקראי. התברר גם שכיוון הפיתול לא היה קשור לקו הרוחב או למיקום ביחס לקו המשווה. תוצאות אלו שוללות את האפשרות שכיוון הפיתול נקבע על ידי זווית וכיוון תנועת השמש בכיפת השמים. לתופעה זו התוודעתי באופן לא מכוון כאשר גידלתי בעציצים שעועית. התברר שבכל שעת העציצים כיוון טיפוס הצמחים היה ימינה.

לתגובות ורישום לקבלת מאמרי צמחים ובעלי חיים על פי סדר הדף היומי:

raananmoshe1@gmail.com

טו י צֵלְלוּ כְּעוֹפְרֵת בְּמִים אֲדִירִים¹⁶:

בבלי מנחות נג א פתח ואמר: יבוא אדיר ויפרע לאדירים מאדירים באדירים; יבוא אדיר – זה הקדוש ברוך הוא, דכתיב: אֲדִיר בְּמָרוֹם ח' (תהלים צג, ד), ויפרע לאדירים – אלו ישראל, שנאמר: וְאֲדִירֵי כָל חֶפְצֵי בָם (תהלים טו, א), מאדירים – אלו המצרים, דכתיב: צֵלְלוּ

¹⁶ נשלח לגליון תורני מטעם בית הכנסת המקומי.

בעופרת במים אדירים (שמות טו, י), באדירים - אלו מים, שנאמר: מקלות מים רבים אדירים משפרי ים (תהלים צג, ד).

על דרך הדרש מתפרש כאן אדירים מצריים. אבל אין זה פשוטו של מקרא. מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דשירה פרשה ה דבר אחר פמו אבן היא היתה מכה בינונית, הרשעים שבהן היו מטורפין פקש, הבינוניים פאבן, הפקחים שבהן צללו בעופרת במים אדירים.

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דשירה פרשה ז במים אדירים. ארבעה נקראו אדירים ואלו הן. הקדוש ברוך הוא נקרא אדיר שנאמר אדיר פמרום ה', ישראל נקראו אדירים שנאמר [ו]אדירי כל חפצי בס, מצרים נקראו אדירים שנאמר אותה ובנות גוים אדרס (יחזקאל לב, יח), [המים נקראו אדירים שנאמר מקולות מים רבים אדירים, נגלה הקדוש ברוך הוא שהוא אדיר על ישראל שנקראו אדירים להפרע מן המצרים שנקראו אדירים] במים שנקראים אדירים שנאמר צללו בעופרת במים אדירים.

מכאן שבצד דרשת הבבלי שהמצרים נקראים אדירים מהמקרא הזה יש דרשה אחרת שנקראים אדירים ממקום אחר, ומכאן משמע שדוקא המים נקראים אדירים! וכפשוטו של מקרא. פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן נא כתב בספר דעת חכמה מקור חכמה [דברי חכמים בסולת בלולה] בסימן נ"א [סוף ס"ק ד] מצאתי כתוב שיש להפסיק בין במים ובין אדירים, ויש טפחא תחת במים וסוף פסוק באדירים, על פי גמרא [מנחות נג, א] יבוא אדיר ויפרע מאדירים דאדירים קאי על מצריים, וכן הוא במדרש צללו אדירים בעופרת במים, עכ"ל:

שערי תשובה סימן מח צריך להפסיק קצת בין במים ובין אדירים כי טעם טפחא תחת במים וס"פ במלת אדירים כי תיבת אדירים לא קאי על במים אלא על המצרים כמ"ש יבוא אדיר זה הקדוש ברוך הוא וכו' מאדירים אלו המצרים דכתיב צללו כו' וכן הבנתו צללו אדירים בעופרת במים ע"ש אף על גב דאדירים שייך נמי על המים מ"מ כיון דמתפרש נמי על המצרים יש להפסיק קצת שלא לומר בנשימה אחת:

משנה ברורה סימן נא יז יש להפסיק בין במים ובין אדירים שהאדירים קאי על מצרים.

ילקוט יוסף קצוש"ע אורח חיים נוסחאות התפלה והברכות יש אומרים שצריך להפסיק בפסוק צללו בעופרת "במים אדירים". בין תיבת במים לתיבת אדירים, שיש טרחא בתיבת במים, ומשום שתיבת אדירים לא קאי על במים אלא על המצריים. ואמנם גם האומר בלי הפסק ביניהם, לא משתבש, ואין צריך להקפיד בזה כל כך.

מגליון בשלח סז הערת אוריאל פרנק: שמות טו י: נשפת ברוחך פסמו ים צללו בעופרת במים אדירים: (ראה ש' קוגוט, המקרא בין טעמים לפרשנות, עמ' 89; 112), ודלא כמשנ"ב נא, יז, וכן איש חי, שנה א' ויגש, יד, וש"ת יביע אומר ח"ט עמ' לב, שהעתיקו מפרי מגדים (ע"פ מדקדק אחד שטעה בפסוק הטעמים), שכביכול לפי הטעמים יש להפסיק בין במים ובין אדירים. ולא היא! כמו כאן, הזקק מפסיק יותר מן הטפחא הבא אחריו.

הערת ד"ר יואל אליצור: פיסוק הטעמים בפסוק "צללו בעופרת" אינו מחייב ש'אדירים' הוא נושא המשפט (וכפי שנאמר במדרש "יבוא אדיר ויפרע מאדירים"). השוה "חיל אלו ישובי פלשת" שמפוסק בדיוק באותם טעמים.

וכיו"ב, בשמות יד ל: " וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־מַצְרַיִם מֵת עַל־שֵׁפֶת הַיָּם: שֶׁהַטַּעֲמִים פִּיִּסְקוּ כְּדֶרֶשׁ חֲז"ל פִּסְחִים קִיחַ: וּמְכִילֵתָא, בְּשֵׁלַח מִס' דְּוִיחַ, פֶּר' ו' וְעִי"ש בְּאוֹר הַחַיִּים, וְדֹלָא כִפְשֵׁט רִשְׁב"ם וְרֹאב"ע.

וכיו"ב, בויקרא טז ל, כנ"ל: מְכַל' חֲטָאֵתִיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ וּבִאֲמַת הַטַּעֲמִים אִינִם כְּדֶרֶשׁ ר' אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה¹⁷! ע"כ הערה.

ולכן מי שמשנה מפסוק הטעמים כאן - יש להחזירו (עכ"פ לפי פסק המשנ"ב¹⁸)! ע"כ אפ"ר. פירושי סידור התפילה לרוקח [לז] אז ישיר עמוד ריט צללו בתוך המצולות. כעופרת כקו המשקולת שנופל לתוך שעה למטה, כך צללו במים אדירים חזקים בגל אחר גל. צללת במים אדירים והעלית חרס בידך (ב"ק צא א).

אלה מוכיחים שהבנת חז"ל (ר' עקיבה בב"ק) היא כפשוטו של מקרא שהמים הם האדירים. ולכן פסק ההלכה המובא כאן תמוה מאוד! ברצוני לשכך במקצת את האוזן למה פסוק הטעמים כאן מורה שבקטע הפסוק הזה ההפסק הוא במילה כעופרת. נתבונן בסיפא של הפסוק

צָלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת בְּמִים אֲדִירִים: קטע זה מתחלק לשתי יחידות [צָלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת] [בְּמִים אֲדִירִים]: הזקף במילה כְּעוֹפֶרֶת הוא 'מלך', כלומר שני בדרגה אחרי אתנח וסילוק (סוף-פסוק). גם הטיפחא במילה בְּמִים הוא מלך.

לפי כללי הטעמים, המלך הראשון הוא המפסיק הגדול יותר. המפסיק האחרון לפני אס"ף (אתנח סוף פסוק) הוא הטיפחא. ולכן לו היה המפסיק הגדול בקטע הזה במילה בְּמִים היה על כְּעוֹפֶרֶת לבוא בטעם 'משנה' כמו תביר. למשל צָלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת בְּמִים אֲדִירִים. כללי הטעמים לא היו נהירים לבעל פרי מגדים ובעל משנה ברורה, ולכן דימה הפרי מגדים שפסוק הטעמים מסייע לו.

דברי שערי תשובה לעשות הפסק קצת - נכונים, כי טיפחא טעם מפסיק. כן ציין גם ידידנו בעל תורת הקורא בגליונו תורת הקורא

ט"ו י': צָלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת בְּמִים אֲדִירִים - יש להקפיד להטעים היטב את הזקף המפסיק שבתבית 'כְּעוֹפֶרֶת', שהוא ניגון מפסיק יותר מהטפחא שבתבית 'בְּמִים', שאם לא יטעים כראוי ישמע שהמצרים הם אֲדִירִים, בעוד שפירושו שהמים הם אֲדִירִים¹⁹.

ובהערה כד

¹⁷ יש מפרשים שתיבת 'אֲדִירִים' קאי על המים, שהמים הם אֲדִירִים, והפסוק הוא: צָלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת, בְּמִים אֲדִירִים. ויש מפרשים שתיבת 'אֲדִירִים' קאי על המצרים, שהמצרים הם אֲדִירִים, והפסוק הוא: צָלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת בְּמִים, אֲדִירִים. בבבלי (מנחות נ"ז ע"א), ובמכילתא דרשב"י, ובספורנו, מבואר שתיבת 'אֲדִירִים' קאי על המצרים. אך במכילתא דרבי ישמעאל, ובאבן עזרא, וברשב"ם, וברש"י (שופטים ה' כ"ה), מבואר שתיבת 'אֲדִירִים' קאי על המים (וכן משמע גם מהפסוק בנחמיה ט' י"א: וְאֵת רִדְפֵיהֶם הִשְׁלַכְתָּ בְּמַצּוֹלָתָא כְּמֹא אֶבְנֵי בְּמִים עֲוִים. וכן משמע גם מזה שמנוקד כאן 'צָלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת בְּמִים אֲדִירִים', שהב"ת בשו"א ואילו היה פירוש הפסוק שהמצרים הם אדירים, היה ראוי להיות מנוקד 'צָלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת בְּמִים אֲדִירִים', שהב"ת בפתח להורות על המים הידועים, כמו שבשאר הפרשה באה ה"א הידועה לפני תבית 'מִים', אך כאשר בא תואר אחר תבית 'מִים', לא שייך ידוע, ולכן נראה שתיבת 'אֲדִירִים' היא תואר למים, ולכן אינו ידוע. וכמו שכתב בהגהות חק נתן במנחות שם).

ובשלמי ציבור (דף ע"ב) כתב: צריך להפסיק בין 'מִים' ובין 'אֲדִירִים', כי טעם טרחא [טרחא] תחת 'בְּמִים', וסוף פסוק ב'אֲדִירִים', כי תבית 'אֲדִירִים' לא קאי

¹⁷ א"ה: כבר דובר על זה בפרשת אחרי, דרשת ר"א בן עזריה מטבעה אינה קשורה לפסוק הטעמים אלא להסמכת תיבות. א.ל.

¹⁸ טעות בפסוק הטעמים - "כשהעניין משתנה על ידי זה (כגון שקרא משרת במקום מפסיק) מחזירין אותו" (משנה ברורה בשם שלחן עצי שטים).

על 'בָּמִים' אלא על המצרים, כמו שאמרו (מנחות נ"ג ע"א): יבוא אדיר זה הקב"ה, ויפרע לאדירים אלו ישראל, מאדירים אלו המצרים דכתיב צָלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת בָּמִים אֲדִירִים כו', כנראה ד'אֲדִירִים' דקרא קאי על מצרים וזהו שאמרו במדרש צָלְלוּ אֲדִירִים כְּעוֹפֶרֶת בָּמִים. עכ"ל.

ובבאר היטב (או"ח סימן נ"א סק"ו) העתיק דבריו, ובעקבותיו כתבו כן הרבה אחרונים, הפרי מגדים (סימן נ"א משבצת זהב סק"ג), והשערי תשובה (סימן מ"ח סק"ב), והמשנה ברורה (סי' נ"א סק"ו), והבן איש חי (שנה ראשונה, פרשת ויגש, סעיף י"ד), ועוד אחרונים.

אך אע"פ שהתורה ניתנת להידרש באופנים רבים, ושבעים פנים לתורה וכולם אמת, זה לענין דרשה, אך לענין אופן הקריאה, אין לנו לזוז מטעמי המקרא, ויש לקרוא תמיד אך ורק כטעמי המקרא. ולכן אע"פ שיש אחרונים שהעתיקו שצריך להפסיק אחר תיבת 'בָּמִים' כיון שתיבת 'אֲדִירִים' קאי על מצרים כדאיתא בגמרא, כיון שלפי פיסוק הטעמים תיבת 'כְּעוֹפֶרֶת' המוטעמת מצרים כדאיתא בגמרא, כיון שלפי פיסוק הטעמים תיבת 'כְּעוֹפֶרֶת' המוטעמת בוקף, מופסקת יותר מתיבת 'בָּמִים' המוטעמת בטפחא (וכמו שכתב רש"י בכמה מקומות שזקף מפסיק יותר מטפחא, כגון להלן פסוק י"ז, וביהושע ז' ט"ו, ובמלאכי ב' ט"ו, ובשיר השירים ח' ו'. וכן כתבו כל מדרגי חסידים, ר"ח (שער זמרה, שער ראשון פתח ד'), חג"א (דקדוק ופירוש על התורה, ד"ח והארץ), בית מקרא, תלמוד לשון עברי (סימן שפ"ט)), יש לנו להטעים רק כטעמי המקרא, שפירשו בזה במכילתא דר' ישמעאל ודלא כהבבלי (ובסידור עבודת ישראל האריך עוד להוכיח שע"פ פיסוק הטעמים תיבת אֲדִירִים קאי על המים). ועיין עוד במאמר "פיסוק טעמים".

סידור עבודת ישראל עמ' 73

במים אדירים, כחל הכי נח"ס סטן נ"ל יכ להפסיק בין נמים ובין אדירים, ודבר זה נכון ביותר ונראה כי סטן על נגד' מנחות ל"ג אדרש גם אדירים על סטנרים וע"כ כתב שיש להפסיק כדי שיהי סטננס אדירים הם הסטנרים ללל נמים כעופרת וכמו שכתב פירש סר' ספורנו, אדירים, ארס ורשאי עם ללל כעופרת נמים. אטנס נעפ"כ לא יתכן פירוש כזה לפי המדרשות הטעמים ולפיכך מלת אדירים תואר היא למים כי תנת כעופרת היא עומעמת נוקף ועולם כוקף טעמית יותר טכטפחא שלאחזיו וע"כ מים דנק עם אדירים וכמו שפירש סרלכ"ט, ואם היה כפירוש ספורנו היה לו להטעים צללי כעופרת במים אדירים ואז היה נמים נטשך להטעם וטעמאק טן אדירים דוגמא ותתן גסלאישא עמא ויאכל. ואל תאמר ח"כ למה לא נטעם צללי כעופרת במים אדירים מרכל טפחא מרכל וסלוק, כי זה לא יתכן ע"פ יסודי הטעמים, כי כאשר חנה הסלוק לו הטנס אלפניו פדוכה כל כך עד שיש עוד כ' תנועות לפני תנועת הסגן לו לעולם יכל טפחא לפני הסלוק ולחנה אלפניו זוקף, והמרכא לא יושם לפני הסלוק חלל אם אין כ' תנועות לפני הסלוק לו לפני תנועת הסגן אל תנה הקודמת לו. ודבר זה הוא שצאעם לסדכ ספורנו שחש במים נפאק טן אדירים נעבור אמתיו טפחא, חכל לפי חשמת הטפחא מה אלפני הסלוק חינונו טעמית נכנכ רק לענין יכו"ס ונכדכפ"ת, וכמוע הוא לסלוק סוף אם יקדם לו הכניר אלו הוא טעמית גם לענין כטעמא, ודע לך חכל ואם סדנרים וכטעמא סללס חין טעם אל הפסקה בין מים ובין אדירים חלל אלל יכולעו מ"ס שנסף במים וח"לף שגלש אדירים ו כו דוגמא חכרתם חותו, וזנים חמרים.

כ-כא ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את-התף בידה ותצאן כל-הנשים אתריה בתפנים ובמחלות: ותען להם מרים שירו לה' כי-נצאה נצאה סוס ורכבו רמה בים: מדפי בר-אילן בשלח עו פרופ' שאול רגב¹⁹ שירת הנשים

לאחר טביעת המצרים בים והצלת בני ישראל נאמרה שירת הודיה ושבח על הנס. בפרשתנו מצויות שתי שירות: האחת ארוכה שאמרה משה ובני ישראל, ולאחריה באה שירה קצרה שאמרו הנשים. אין אנו יודעים הרבה על שירת הגברים, אך על שירת הנשים נוסף המידע החשוב, שהיא לוותה בנגינה ובריקודים: "ותצאן כל-הנשים אתריה בתפנים ובמחלות". חז"ל חלוקים בדעתם באשר לחשיבותה וזמנה של שירת הנשים הזו, וכפועל יוצא מכך הם חלוקים בשאלת מעמדן של הנשים לפני הקב"ה.

במדרש אנו קוראים על מעין תחרות בין שלושה גורמים שרצו לומר שירה: הגברים, הנשים והמלאכים. הקב"ה קבע למעשה את הסדר והקדים את הנשים לפני המלאכים, למרות התרעמותם של המלאכים:

¹⁹ פרופ' שאול רגב הרצה במחלקה לתולדות ישראל.

כיון שעלו ישראל מן הים, באו ישראל ומלאכי השרת לומר שירה, אמר הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת הניחו לישראל תחילה, "אָז יִשְׁיֵר מִשְׁחָה" [וַיִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל], נמצאו הנשים ומלאכי השרת עומדים, מי יקלס תחילה, אמר ר' חייא בר אבא: רב השלום עשה שלום ביניהם, שנאמר "קִדְּמוּ שְׂרִים" [בש"י"ן ימנית! לא שְׂרִים!] אַחֲרֵי נְגִינִים בְּתוֹךְ עֲלֻמוֹת תּוֹפְפוֹת (תחלים סח, כו), "קִדְּמוּ שְׂרִים אֵלֹי יִשְׂרָאֵל, [אַחֲרַי נְגִינִים, אֵלֹי הַמְּלָאכִים, בְּתוֹךְ עֲלֻמוֹת תּוֹפְפוֹת, [אֵלֹי הַנְּשִׁים]. אמר ר' לוי: השמים, לא אקבל הדבר הזה, אלא הנשים קילסו תחילה, אלא ש"אַחֲרֵי נְגִינִים" אֵלֹי יִשְׂרָאֵל, "בְּתוֹךְ עֲלֻמוֹת תּוֹפְפוֹת", אֵלֹי הַנְּשִׁים. התחילו מלאכי השרת להתרעם לפני הקדוש ברוך הוא, אמרו, לא דיינו שקדמו לנו האנשים, אלא אף הנשים כן? אמר להן הקדוש ברוך הוא חייכם כן (תנחומא [בובר] בשלח, יג).

במדרש אחר אנו מוצאים סדר שונה של השירה, ושם המחלוקת היא בין שתי קבוצות: ישראל והמלאכים, או האנושי והרוחני. החלוקה הפנימים בתוך האנושי אינה מעניינת של הקב"ה, והיא נתונה לבחירתו של האדם. בעל המדרש מקדים את הנשים לאנשים, ועל פניו נראה שהיה זה מה שאנו מכנים "מחטף", או התארגנות מזוזת של הנשים שהקדימו את האנשים ואמרו שירה לפנייהם.

באותה שעה בקשו מלאכי השרת לומר שירה תחלה. אמר להן הקדוש: יאמרו ישראל תחלה ואחר כך אתם. מנין, שני קִדְּמוּ שְׂרִים אַחֲרֵי נְגִינִים וגו', קדמו שְׂרִים אֵלֹי מלאכי השרת. אַחֲרֵי נְגִינִים אֵלֹי יִשְׂרָאֵל. מה הן קדמו שְׂרִים, מלמד שבקשו מלאכי השרת לומר שירה תחלה אמר להן הקדוש: יאמרו נגנים תחלה ואחר כך אתם. וכשאמרו ישראל התחילה מרים ונשים בשירה ואחר כך אמרו ישראל ואחר כך מלאכי השרת עמהן שני, ותקח מרים וגו' וכת' אחריו ותען להם מרים וגו', (פתרון תורה פרשת האזינו, עמ' 320).

א"ה: הלשון קִדְּמוּ שְׂרִים אַחֲרֵי נְגִינִים עלולה להטעות שה'שְׂרִים' באים אחרי הנוגנים, ולא לפנייהם כדרשת חז"ל.

רש"י (בד"ה "ותען להם מרים") מציין רק שמרים אמרה שירה לנשים, בעוד שבשירת האנשים הוא מתאר כיצד אמרו שירה: "הוא אומר והם עונים אחריו". מדבריו הקודמים נראה שהנשים היו מוכנות לאירוע הזה יותר מאשר האנשים, והן היו גם בעלות אמונה יותר מהאנשים, ומשום כך הכינו מראש את כלי הנגינה ללוות את השירה. מפרשו של רש"י, הרא"ם, מבהיר את דברי רש"י הנראים כאן סתומים, ואומר כי שירת הנשים לא כללה רק פסוק אחד, כפי שמופיע בתורה, אלא מרים והנשים אמרו את השירה כולה במקביל לשירת האנשים. התורה קיצרה ולא חזרה שוב על כל השירה, משום שהיא כבר כתובה. מה שלא ברור מדברי הרא"ם הוא, כיצד כיוונה מרים לאותה שירה שאמר משה? או אולי כוונתו לומר שמרים עודדה את הנשים להצטרף לשירת האנשים ולענות לשירתו של משה יחד עם האנשים.

דעה זו של הרא"ם מצויה כבר אצל אברבנאל העונה למעשה על השאלה שהצגנו. לדעת אברבנאל, כאשר מרים שמעה את שירת האנשים, ארגנה את הנשים לומר שירה "דוגמת מה שאמרו ישראל". אברבנאל מצטט את שירת הנשים המופיעה בתורה, שהיא למעשה סיכום התוכן של השירה, אך לא ברור כלל מה היו מילות השירה של הנשים. אברבנאל מציין שהתורה מדגישה את היות מרים אחות אהרון, כדי לתאר את מדרגת הנבואה שלה: מרים הייתה נביאה במדרגת אהרון ולא במדרגת משה. אשר על כן שירתה הייתה תוצאה של השראת רוח הקודש עליה, ועל כן לא מן הנמנע שיצאה שירה דומה לשירת משה וישראל, שהרי הם חוו אותה חוויה.

ר' אברהם סבע (לפני כחמש מאות שנה) אומר בפירושו "צרור המור" על אתר דעה שונה על השירה, הן זו של הנשים הן של האנשים. בעקבות הזוהר²⁰ הוא אומר, שכל ישראל, אנשים ונשים, הגיעו לדרגת נבואה על הים, וכולם יחד אמרו את השירה. הוא אינו סבור שמשה אמר את השירה וישראל חזרו אחריו, אלא הייתה זו השראה נבואית מיוחדת שבעקבותיה פתחו כל

²⁰ ח"ב דף ס ע"א. וראו גם סוטה ל ע"ב.

העם מקצה ואמרו את השירה יחד. למעשה התנבאו כולם באותה לשון, וזה היה אחד הנסים הגדולים שקרו לישראל באותו מעמד.

כי זה היה מהנסים הגדולים שהיו בישראל שראו כבוד השם וידו הגדולה. עד שזכו כולם למעלת הנבואה ולומר שירה עם משה. כולם בשוה איש באחיו ידובקו ולא יתפרדו. וכולם אמרו השירה אות באות תיבה בתיבה עם משה כולם בשוה.

גם ר' יוסף טרני (מהרי"ט, צפת לפני כחמש מאות שנה) בספרו "צפנת פענח" סבור שכל ישראל הגיעו לדרגה גבוהה ואמרו שירה יחד, ולא שמשה אמרה והם חזרו עליה. המהרי"ט סומך את דבריו על הגמרא בסוטה ולא על דברי הזוהר. הזוהר אומר בפירוש שישראל הגיעו אז לדרגת נבואה, ואילו על פי הגמרא רק מובן שהגיעו לדרגה זו, אך זה לא נאמר במפורש. מהרי"ט, בעקבות הגמרא, מתייחס לממד החזותי - "כשראו את השכינה" אמרו שירה. ואילו ר' אברהם סבע מתייחס לנס של החלת הנבואה על כלל ישראל ומגדיר אותו "אחד הנסים הגדולים". אולם שלא כפרשנים אחרים, המבדילים בין שירת האנשים לשירת הנשים, שני האחרונים אינם מבדילים ביניהם, ולדעתם היו כולם במדרגה שווה ובשירה אחת.

ר' טוביה הלוי (צפת לפני כחמש מאות שנה) סובר שדברי מרים הם ביקורת על שירת האנשים. לדעתו, ישראל אמרו שתי שירות לאחר שניצלו בים סוף. השירה האחת הייתה לשבח ה' ולכבודו, והשירה השנייה הייתה על גאולתם. כלומר, במרכז השירה הראשונה נמצא הקב"ה, ובמרכז השירה השנייה נמצא העם. מרים טענה כנגדם שאל להם לשיר שתי שירות, אלא אחת בלבד - לכבודו של הקב"ה: "שִׁירוּ לַיהוָה כִּי גָאֹחַ גָּאָחַ", וממילא נלמד ממנה גם על גאולת העם. לכן הפנייה של מרים היא בלשון זכר רבים: "ותען להם", ולא בלשון נקבה²¹ "ותען להן", אילו רצה הכתוב לומר שפנתה רק אל הנשים (חן טוב, שמות טו:כ).

לסיום נביא מאמר מיוחד וחשוב בזוהר (ח"ג דף קסז ע"ב). לפיו, שירת הנשים הייתה כל כך חשובה לפני הקב"ה עד שבכל יום ויום הנשים דאז שרות לפני הקב"ה את הגרסה הנשית של שירת הים, והקב"ה וכל הצדיקים והמלאכים באים לשמוע אותה ונהנים ממנה. מאמר הזוהר בתרגום לעברית אומר כך²²:

בהיכל אחר יש יוכבד אמו של משה הנביא הנאמן וכמה אלפים ורבות עמה. בהיכל זה אין מכריזין כלל אלא שלוש פעמים בכל יום ויום היא מודה ומשבחת לריבון העולם, היא וכל הנשים שעמה. ומזמרות שירת הים בכל יום והיא לבדה מתחלת מכאן, ונתקח מִרְיָם תְּהַבִּיאָה וגו' אֶת הַתֶּהָפֵּה וגו' וכל אלו הצדיקים שבגן עדן מקשיבים לקול נעימות שלה. וכמה מלאכים קדושים מודים ומשבחים עמה לשם הקדוש.

א"ה: מעניין הוא שיוכבד אם מרים היא המשבחת במילים ונתקח מִרְיָם תְּהַבִּיאָה, ואומרת גם את הפתיחה. יוכבד עצמה לא זכתה לצאת ממצרים, מרים בתה הייתה בזמן השירה לפחות בשנות השמונים שלה ואולי אף יותר.

כיון שהובא כאן המקרא קדמו שרים אחר נגנים אביא כאן מגליון תהלים סח.

כו קִדְמוּ שָׁרִים אַחֵר נְגִינִים מי קדם למי, השרים לנוגנים – או להיפך?

נקדים בדברי התלמוד המפורסמים במסכת נדרים לו ב

דא"ר איקא בר אבין אמר רב חננאל אמר רב מאי דכתיב {נחמיה ח-יח} ויקראו בספר [ב]תורת האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא? ויקראו בספר תורת האלהים זה מקרא מפורש זה תרגום ושום שכל אלו הפסוקים ויבינו במקרא זה פיסוק טעמים, ואמרי לה

²¹ א"ה: מבחינה לשונית, וגם לפי המקרא כאן מרים פונה לנשים וחילופי נ-מ בכינויי רבים נפוצים מאוד.

²² דברי הזוהר במקורם חלק ג במדבר קסז ב (בהעתקה ממאגר ללא השגחה על הניקוד): בְּהִיכְלָא אַחֲרָא, אֵית יוֹכְבֵד, אִמְיָה דְּמִשָּׁה נְבִיאָה מְהִימְנָא, וְכַמְּה אֶלְפִין וְרִבְבִין בְּהִדָּה. בְּהִיכְלָא דְּאָ, לֹא מִכְרִזִין כָּלִל, אֶלָּא תִלְת זְמָנִין בְּכָל יוֹמָא, אִוְדִית וּמִשְׁבַּחַת לְמֹאֲרֵי עֲלִמָא, אִיהִי וְכָל אֵינֻן נָשִׁין דִּי בְּהִדָּה. וְשִׁירְתָא דִּימָא מְזַמְרִין בְּכָל יוֹמָא, וְאִיהִי בְּלַחֲוִדָּהא אִמְרַת מִהֲבָא, וְתִקַּח מִרְיָם תְּהַבִּיאָה וגו', אֶת הַתֶּהָפֵּה וגו'. וְכָל אֵינֻן צְדִיקִיָּא דִּי בְּגוּ עֲדוּ, צִיִּיתִין לְקַל נְעִימוֹ דִּילָהּ. וְכַמְּה מִלְּאֲכִין קְדִישִׁין אוֹדָן וּמִשְׁבַּחִין עֲמָה לְשִׁמָּא קְדִישָׁא.

אלו המסורות. אמר רבי יצחק מקרא סופרים ועיטור סופרים וקריין ולא כתיבן וכתיבן ולא קריין הלכה למשה מסיני. מקרא סופרים ארץ שמים מצרים עיטור סופרים [בראשית יח-ה] אחר תעבורו [בראשית כד-נה] אחר תלך [במדבר יב-יד] אחר תאסף [במדבר לא ב], קדמו שרים אחר נוגנים [תהילים לו-ז] עדקתך כהררי אל.

המיוחס לרש"י: עיטור סופרים אחר תעבורו. ולא כתיב תעבורו אחד והיינו עיטור שמעטין הדיבור דהכי משמע יפה: קדמו שרים אחר נוגנים. ולא כתיב אחר נוגנים קדמו שרים: עדקתך כהררי אל. ולא כתיב כהררי אל עדקתך דהכי מסתבר טפי ובדוקא משתעי:

הר"ן: עיטור סופרים אחר תעבורו, אחר תלך, אחר תאסף, קדמו שרים אחר נוגנים. כל הני אחר מיותרין הן ואינן אלא לתפארת הלשון; דהוה ליה למכתב סעדו לבכם ותעבורו; תסגר שבעת ימים ותאסף²³; קדמו שרים נוגנים; אלא שנכתבו לתפארת הלשון: עדקתך כהררי אל. הוה ליה למכתב עדקתך הררי אל כדכתיב משפטיך תחוס רבה, לומר שההרים הרמים כלומר המלאכים צריכין לצדקת השם, אלא שכתב כהררי אל לתפארת הלשון. ובדברי מורי ראיתי דעטור סופרים היינו שכותבין טעם מפסיק באחר כי היכי דלישתמע אח"כ תלך [הערה: נכון שיש טעם טיפחא אחר תלך: אבל כיון שאין מילה אחרת לפני הסילוק, אין בזה שום ראיה כי טעם אחרון לפני אס"ף (אתנח סוף פסוק) הוא טיפחא²⁴] ואח"כ תעבורו [הערה: בספרים שלנו יש טעם מונח מחבר אחר תעבורו], ואחר כן תאסף [הערה: גם כאן טעם הטיפחא אינו מוכיח ואחר תאסף: כי אין מילה נוספת לפני הטיפחא], קדמו שרים ואח"כ נוגנים [הערה: אחר נגנים יש שם טעם מונח מחבר] עדקתך כהררי נפסק בטעם כהררי ממלת אל לומר שמלת אל הפוכה כאילו היתה בתחלת הפסוק [הערה: נהפוך הוא! הם מחוברים במקף פהרי-אל], ופירוש: אל, עדקתך עלית כהרים שהם גלויים ואלמלא ההפסק היה במשמע אחר שתלכו אחר שתעבורו, אחר שתאסף, קדמו שרים אחר הנוגנים שהנוגנים קדמו להם, עדקתך כהרים של אל וקרי ליה עטור סופרים משום דמעטרי לה למילתא בטעם הקריאה:

עתה נפנה למפרשים כאן.

רש"י: קדמו שרים לטורר לפניך שירת הים, ואחריהם שצחו הנוגנים, אילו המלאכים (ראה תנ"ב בשלח יג).

רד"ק: המשוררים שהיו בישראל קדמו הם לשורר בפה, ואחריהם הנוגנים בכלי. נשלים בפירוש הרשב"ם על בראשית כב יג: וירא וזנה איל עובר לפניו, אחר נאחז בסבך בקרניו; כלומר: אחרי כן ראה את האיל מדי עברו נאחז בסבכי היער, חשב בלבו: ודאי זה המלאך בא בשליחותו של הקדוש ברוך הוא וזימן לי איל זה תחת בני, ולכן נאחז בסבך שאוכל לקחתו ולהקריבו; וכן "קדמו שרים אחר נוגנים" (תה' סח, כו); "ושבו העבים אחר הגשם" (קה' יב, ב) - ואחרי כן יבוא הגשם; וכן "ואחר באו משה ואהרן" (שמי' ה, א); כולם פירושם: אחרי כן.

במקומות אחרים יש חולקים על הרשב"ם, אבל כאן מסכימים לפירוש.

בתוך עלמות תופפות: רש"י: עם מרים ונערותיה, אשר לקחה התוף צידה (ראה שמי' טו, כ); ראה שו"ט סח, יג), ולאמרו נשכחם.

²³ עיין מנחת שי במדבר יב יד ורש"י שם כאן בנדרים.

²⁴ כשיש מרכא לפעמים היא באה אחרי הטיפחא, במקום אחד בלבד במקרא מצאנו מרכא לפני סילוק בלי טיפחא.

ראב"ע: שם התואר, או 'פועלות', מפעלי הכפל; ונקמץ הפ"א בעבור היותו סוף פסוק.
 רק "מתופפות על לבביהן" (נח' ב, ח) - מעלומי העי"ן.
 ננסה להסביר, פעלים של ע"ו מה שראב"ע מכנה כאן "עלומי העי"ן", נוטים בכמה בניינים
 לכפול את למ"ד הפועל. למשל מהשורש ע.ו.ף יש לנו צורה בבראשית א כ וְעוֹף יְעוֹפֵף.
 באותם בניינים גם בכפולים יש צורה של חולם כמו קהלת א ו סוֹבֵב | סִבֵּב הוֹלֵךְ הָרוֹחַ.
 המילה תף ולשון רבים תפים מעידים על שורש כפולים ת.פ.ף.
 אבל ראב"ע מציין לנו שהמקרא בנחום מתפפת על-לִבְיָהֶן: הוא משורש ת.ו.ף ולא
 משורש ת.פ.ף. אבל הדברים אינם מסתברים, בנחום מפרש ראב"ע עצמו מלשון תף.
 מה שראב"ע מציין שנקמץ הפ"א, כוונתו לצירי.
 ע"כ מגליון תהלים סח.

תן להכם ויחכם-עוד

אני מבקש מאוד ממי שיש לו הערות שלא ימנע מלשולחן אלי
 הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
 הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע
 שם): www.ladaat.net/gilionot.php

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום העלאת מאמרים
<https://mail.google.com/mail/ca/u/0/#search/dvir/14a6bf5febc771ff>

אם אתה מתעניין
 בהגטים הלשוניים של התורה
 (לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
 אתה מוזמן להרשם (בחנם)
 לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים
 בכתובת: maanelashon@gmail.com
 ☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ☺